

2800

字

Радослав Цалта

**ГОЛЯМ
ЯПОНСКИ
ЙЕРОГЛИФЕН
РЕЧНИК**

漢字辞典

Консултант

Братислав Иванов

© Издателство „Изток-Запад“, 2023

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на „Изток-Запад“.

© Радослав Емилов Цалта-Младенов, автор, 2023

© Даниела Червенкова, оформление на корицата, 2023

ISBN 978-619-01-1274-7

СЪДЪРЖАНИЕ

Благодарности	5
Прегговор	7
Въпроси и отговори.....	12
Кратка история на йероглифите	17

ГОЛЯМ ЯПОНСКИ ЙЕРОГЛИФЕН РЕЧНИК

25–626

Приложение 1. Показалец по ключ	627
Приложение 2. Показалец по брой черти	636
Приложение 3. Азбучен показалец по четене.....	643
Приложение 4. Азбучен показалец по ключова гума	663
Приложение 5. Списък с графемите	676
Приложение 6. Списък с класическите 214 ключа	679
Приложение 7. Списък на йероглифите по нива (класове)	682
Приложение 8. Списък с йероглифи с видоизменени графични форми	691
Приложение 9. Честотен показалец	694
Йероглифи, от които са произлезли знаците на хирагана	701
Йероглифи, от които са произлезли знаците на катакана	701
Библиография	702

Благодарности

Този проект не би бил възможен без помощта и подкрепата на много хора, и бих искал да изразя своите благодарности на всички, които допринесоха за неговата реализация. Първо искам да изкажа най-сърдечни благодарности на Братислав Иванов, чиито ценни съвети и препоръки допринесоха за високото качество и подобряване на структурата на настоящия речник. Всяка корекция помогна да се осигури точност и яснота на информацията, която предоставяме на читателите. Искам също така да изкажа благодарност и на Антоан Костадинов, който ме мотивира в инициативата по издаването на събраната информация през годините. Благодаря сърдечно и на екипа на издателството, който вложи усилия и доверие в мен и моята книга. Искам да изразя благодарност и на моето семейство. Без вашата неизмерима подкрепа, разбиране и търпение през дългия творчески процес на изграждане на този речник, той никога нямаше да се осъществи. И последно, но не по значение, благодаря на вас, уважаеми читатели, за вашата любознателност и желание да научите повече за японската писменост.

От съставителя

Предговор

Мотивация

Сборник с японските йероглифи, наричани още канджи (漢字 kanji), и тяхната графична декомпозиция се издава за първи път в България. Липсата на такава компилация мотивира съставителя да започне да проучва, събира и описва информацията, намираща се в настоящата книга. В течение на няколко години базата данни нарасна и обхвана всички утвърдени като образователен минимум 2136 常用漢字 jōyō kanji, както и допълнителни извън тази група. Постепенно се зароди идеята тази информация да стане достъпна до по-широк кръг от хора. Сборникът е предназначен за всички, които се интересуват от японския език и писменост.

Цел

Сборникът е компилация от японски йероглифи, придружени от примерни думи на български език. Целта му е да представи последователно на читателя всеки йероглиф като комбинация от графични компоненти, наречени графеми. Представена е правилната последователност за изписване на йероглифите черта по черта. В направената графична декомпозиция йероглифът се свежда до съвкупност от графеми, които следва да бъдат асоциирани с определено фиксирано значение. Авторът се е опитал значенията на графемите да бъдат представени максимално близко до изконния им замисъл. В това отношение сборникът се различава от този на Дж. Хейсиг, който въвежда значения на графемите, които сам си определя, считайки ги за удобни при формиране на мнемоники, макар и някои от тях доста да се различават от истинското им значение. За всеки йероглиф е избрана уникална ключова дума като основно значение; допълнителните конотации, ако има такива, са дадени в курсив. Като правило, в повечето случаи ключовата дума гравитира около основното значение на йероглифа, но понякога това не е възможно с оглед да не се натрупват много близки по значения ключови думи. Целта е да се осъществи асоциативност между ключовата дума и йероглифа като средството за постигане е графичната декомпозиция и формирането на мнемоника въз основа на нея. Задача на читателя е да поработи и да успее сам да измисли мнемоника, с която да запомни съчетанието от графеми в йероглифа и тази връзка да се установи в дълготрайната му памет. Всяко четене на йероглифа е илюстрирано с една или повече примерни думи.

Какво включва книгата

Съдържа се информация за 2800 йероглифа, които са илюстрирани с 8146 думи. Включени са всички канджи от йероглифния минимум 常用漢字 jōyō kanji. В процеса на работа се въвеждат и над 220 несамостоятелни графични елемента (графеме), които не представляват сами по себе си отделни йероглифи. В представените знаци са посочени актуалните им онни и кунни четения, като съставителят се е опитал за повечето от тях да предложи примерни думи. За някои от графичните елементи е предоставена кратка информация за строежа и етимологията им.

Организация на книгата

Информацията в сборника е разделена на групи. Всяка група въвежда една или повече графеме. Редът на въвеждане на графеме е съобразен грубо с нивата на канджи в образователната система на Япония, т.е. първо се въвеждат графемите, които изграждат йероглифите от ниво 1, след това тези които изграждат ниво 2 и т.н. По този начин разнообразието от черти и графични форми се въвежда поетапно и съставните части на всяко канджи са вече известни на читателя като форми и значения, а по-рядко срещаните графеме по естествен път остават в края на сборника. В рамките на една група се въвеждат всички канджи, които може да се сглобят с въведените до момента графеме без значение от тяхното ниво. За базовите графични елементи и ключове е загатната информация, свързана с генезиса и етимологията на йероглифа/компонента. Сборникът няма за цел да предостави подробно описание и разтълкуване на идеограмите, в посочената литература има източници, от които читателя може да намери такава информация.

Структура на информацията за йероглиф

Информацията в сборника е разделена на групи. Всяка група въвежда графеме и канджи в правоъгълни рамки, наречени за кратко рамки. Рамките на графемите включват единствено тяхната графична форма, наименование и описание. Рамките за йероглифа в заглавния ред включват пореден номер, ключова думи с главни букви, алтернативни значения с курсив (ако има), графична декомпозиция на съставящите го графеме и в квадратни скоби ниво (клас) на според 漢字検定 kanji kentei. Под заглавния ред се намира самия йероглиф с реда на изчертаване на чертите му. Под този ред се намира лента с допълнителна информация в следния ред: четения на йероглифа (с малки букви кун йоми, с главни букви он йоми), в дясната част на лентата – стара графична форма (ако има), относителна честота на срещане (ако има), брой черти, номер на ключ и неговата графична форма. Следват при-

мерни думи илюстриращи различните четения. Под всеки йероглиф от примерните думи е зададен неговия индекс в настоящата книга. След текста със значението, за тези думи, които са в списъците на препоръчителни думи за изпита JLPT, е дадено тяхното ниво. Най-отдолу под примерните думи за някои йероглифи има кратка информация относно значението или произхода на йероглифа. Нека разгледаме един пример:

84. ГАДАЕНЕ <i>владение</i>		卜 гадателска пръчица + 口 уста [7]	
	urana shi SEN	F694 画5 卜25	
	占う uranau гадая, предсказвам N2	占領 senryō окупация N1	
	星占い hoshiuranai хороскоп	独占 dokusen монопол N1	
	占める shimeru заемам място (в класация) N3		
<p>Комбинация от елементите за гадателска пръчка, изобразяващ пукнатините върху ритуална кост и уста, полученото съчетание предава значението <i>пукнатините говорят</i> и оттам <i>гадаене</i>. Много от ритуалите се правели за особено важни поводи като завоевания и др. и поради тази причина е дошло допълнителното значение <i>владение</i>.</p>			

Примерът представя следната информация:

- 84 – пореден номер (индекс) на йероглифа в речника;
- ГАДАЕНЕ – ключова дума на йероглифа, за справка – Приложение 4;
- владение – допълнително значение;
- Графичната декомпозиция е от графемите „гадателска пръчица“ и „уста“;
- [7] – ниво (клас), за справка – Приложение 7;
- Японски четения urana и shi, за справка – Приложение 3;
- Китайско четене SEN, за справка – Приложение 3;
- F694 – индекс на честотата на срещане, представлява число между 1 и 2500, колкото по-малко е числото, толкова по-вероятно е да срещнем съответния йероглиф;
- 画5 – йероглифът е съставен от пет елементарни черти, за справка – Приложение 2;
- 卜25 – йероглифът е с ключ №25, за справка – Приложения 1 и 6.

Нива (класове) йероглифи

Този сборник няма за цел да бъде ръководство за изпитите за владеење на японските йероглифи 漢字検定 kanji kentei. Въпреки това за всяко канджи е посочено съответното ниво от изпита в квадратни скоби. Изпитът има общо 12 нива, като първите 10 се покриват изцяло от 常用漢字 jōyō kanji и за всички от тях има пълната информация в този сборник. Йероглифите извън образователния минимум, т.е. тези, които влизат в най-високите две нива, са отбелязани съответно с една или две звездички.

Как да се използва тази книга

Читателят може да премине последователно през йероглифите, представени в книгата, като по този начин постепенно се запознава с ключовете и графичните компоненти. Йероглифите извън образователния минимум (отбелязани с едни или две звезди) са допълнителна информация, която може да бъде прескочена. Повечето от примерните думи за тези йероглифи биха се срещнали повече в литературата, отколкото, да речем, в пресата. Също така в настоящата книга могат да се търсят конкретни йероглифи, използвайки някое от приложенията в края на книгата. Както повечето японски йероглифни речници, така и този дава възможност за търсене по ключ, брой черти и четене. В следващия абзац са разгледани включените към книгата приложения.

Приложения

В края на сборника има няколко приложения в помощ на читателя. Ето кои са те и как да бъдат използвани:

- Приложение 1 е показалец по ключове: йероглифите са подредени по ключове в нарастващ ред според броя на чертите, с които се изписват. Нарича се bushu sakuin 部首索引. Този показалец е удобен, когато знаем ключа на йероглифа, за който търсим информация. Йероглифите с един и същи ключ формират речниково гнездо, в което те са подредени по броя съставлящи ги черти.
- Приложение 2 е показалец по броя на чертите, с които се изписват йероглифите. Известен под наименованието sōkaku sakuin 総画索引. Йероглифите са подредени в групи според общия брой на чертите, от които са съставени. Срещу всеки йероглиф е посочен неговият пореден номер в речника.
- Приложение 3 е азбучен показалец по произношението на йероглифите. Нарича се onkun sakuin 音訓索引. Йероглифите са подредени по азбучен ред спо-

ред техните онни и кунни четения. Първите са представени с главни букви, а последните – с малки.

- Приложение 4 е азбучен показалец по ключова дума на канджи и графеми. Дава възможност да намерим йероглиф по неговата ключова дума. Ключовите думи на графемите са дадени в курсив.
- Приложение 5 е списък на използваните графеми, които не са самостоятелни йероглифи, подредени по брой черти.
- Приложение 6 е таблица с класическите 214 ключа. Нарича се bushuzu 部首 図.
- Приложение 7 извежда списък с канджи според тяхното ниво (клас) от 漢字檢定 kanji kentei изпита.
- Приложение 8 е списък с някои от йероглифите с променени (опростени) графични форми.
- Приложение 9 е честотен показалец, в който йероглифите са подредени по относителната вероятност да бъдат срещнати в пресата.

Въпроси и отговори

Защо съставителят е излязъл извън определените от японската образователна система 2136 канджи?

Има широко употребявани думи, които се изписват с канджи извън 常用漢字 jōyō kanji. В писмеността, особено в литературата, думи, написани с различни йероглифи променят нюанса на значението; част от тези йероглифи също са извън споменатия минимум.

Защо има думи с едно и също произношение и значение, но записани с различни канджи?

Това е част от колорита на писмения японски език. Всеки случай е различен и трябва да се учи с примери и контекст. Някои глаголи образуват фонетични групи, като всеки отделен запис има различен нюанс. Един от най-популярните примери е каегу, които в речниците се превежда като „променям, заменям“ – 変える・替える・換える・代える. Значенията са както следва: 変える – промяна на състояние или местоположение; 替える – изразява смяна на нещо с друго нещо, например сменям си телефона с такъв с повече памет; 換える – изразява обмяна на нещо с еквивалентна стойност, например обмяна на валута; 代える – замяна на роли, длъжности. В други случаи различните записи са еквивалентни, например urogokobi – 喜び・歓び・慶び・悦び. Това е дума за ниво N3 от изпита JLPT. Първия вариант 喜び е най-често срещания, т.нар. common word (често срещана дума) и само този вариант е маркиран с етикет N3 в сборника, но не трябва да се изненадваме, ако се натъкнем и на някой от останалите варианти.

Защо някои графемите изглеждат различно в някои канджи?

Образователната реформа от 1946 г. определя официалния набор от канджи, при което някои от тях се променят естетически. Печатарите съобразяват шрифтовете по новите правила, но старите символи си остават така, както са били. Повечето шрифтове изобразяват „правилно“ почти всички канджи от образователния минимум, но извън него нещата са, така да се каже, извън регулация и разработчиците на шрифтове си позволяват някои волности. Например да вземем 猶. Дясната графема като самостоятелно канджи е от 人名用漢字 jinmeiyō kanji и с различни шрифтове има следните визуализации 酋・酋. Обърнете внимание на посоката на графемата „рога“ в горната част. Още няколко примера: 溺・溺, 喰・喰, 哨・哨.

Защо някои графемите в различни канджи имат различен брой черти?

Отговорът на този въпрос е свързан с шрифтовото разнообразие и философията на дизайнерите дали да се придържат към по-традиционните изписвания или към съвременните. В сборника йероглифите са представени с шрифт от групата *kuōkasho*, които най-точно изобразяват йероглифите от гледна точка на изписването им. За примерите е използван серифен шрифт *mincho*, който е стандартен вестникарски шрифт. Значението на графемите без значение от шрифта е едно и също, но има някои различия при изписването им, понякога и допълнителни черти. Следват няколко примера: 堵・堵 (обърнете внимание на малката чертица в дясната графема), 煉・煉 (графемата изток е в традиционния си вид с една черта повече), 飴・飴 (цялата лява графема е в традиционния си вид, една черта в повече и различен ред на изчертаване), 迺・迺 (една черта в повече в графемата на ключа за път).

Кратка история на йероглифите

Сведения за китайските йероглифи

Етимологията на думата йероглиф произлиза от гръцките думи хиерос свещен и глифос издълбавам, и буквално означава свещени гравюри. Най-ранните известни китайски йероглифи датират от средата на XIII в. пр. Хр. Те са възникнали от ритуали чрез гадаене с огън върху корубите на костенурки и кости на други животни. Костите се нагривали и охлаждали, което водело до напукването им. Пукнатините, които оставали върху костите, се считали за послание от боговете. Този етап в развитието на писмеността се нарича kōkotsūbun (甲骨文). Следващият етап в развитието на китайските йероглифи е периодът, в който са възникнали надписите върху бронзови ритуални съдове през XII–VII в. пр. Хр. Тези надписи се съставяли при важни събития, свързани примерно с големи военни победи, като се нанасяли върху бронзов съд, отлят при ритуала в чест на събитието. През IX в. пр. Хр. се оформят големият и малкият стил на печата, с което възниква същинското писмо. Стилът на малкия печат получава статут на официална писменост през 220 г. пр. Хр. по времето на династията Цин (Qin). По-нататък следват процеси, свързани със стандартизацията на знаците, започва да се използват бамбукови дъсчици, върху които с нож се изрязвали йероглифите. Така възниква чиновническото писмо geisho (隸書), което е официална писменост по времето на династията Хан, като в някои специфични случаи се среща дори в наши дни. Следващият етап в историята на йероглифите е свързан с откриването на хартията и туша. Това се случва през I в. и води до появата на графичния стил kaisho (楷書). Характерни при kaisho са пълната стандартизация и унификация на йероглифите, която се е запазила и до днес. На базата на този графичен стил по време на династията Мин е изработен един от най-разпространените шрифтове, известен в Япония под името minchō (明朝). Други стилове, които възникват в този период, са така наречените полукурсивен (行書 gōsho) и курсивен стил (草書 sōsho).

Сведения за японските йероглифи

Смята се, че йероглифите са въведени в Япония през V в. от Китай през Корейския полуостров с известния списък от хиляда йероглифа senjimon (千字文), който дълги години е служел като уводен курс в йероглифната писменост. По това време японците не са имали своя собствена писменост. Графичната форма на китайските йероглифи остава непроменена, но фонетиката им търпи сериозни промени. Японският език спада към групата на аглутинативните езици (терминът произлиза от ла-

тинския глагол *agglutinare*, който означава залепям заедно), при които думите имат множество афикси. Китайският език е тонален и много по-различен в структурно отношение. Японците са имали трудната задача да се адаптират към йероглифите. Адаптираните към японската фонетика четения на китайските йероглифи се наричат он йоми (音読み) или още джион (字音). В йероглифните речници обикновено се предават с катакана или с главни латински букви. Макар и адаптирани към японската фонетика, китайските четения на йероглифите били напълно неразбираеми за японците, а това означава, че неразбираем е и самият йероглиф. За да стане ясно значението на йероглифа, то трябвало да бъде преведено на японски език. Това ставало чрез японска дума, която съответства най-точно на значението на съответния йероглиф. По този начин е възникнало японското четене на йероглифите, което се нарича кун йоми (音読み) или джикун (字音). В йероглифните речници обикновено се предава с хирагана или с малки латински букви. Поради тази причина днес повечето японски йероглифи имат както китайски четения, така и японски. Въпреки тези усилия, опитите на японците да създадат писмена система, базирана само на въведените китайски йероглифи, не сполучили. През периода VIII–X в. започват да използват някои от йероглифите фонетично и постепенно създават сричковата азбука. Тя еволюира в два варианта – хирагана (平仮名) и катакана (片仮名), обединени под общото наименование кана (仮名). Изменяемата част на думите се записва с хирагана, както и някои служебни думи. С катакана се изписват чужди думи от други езици, включително и лични имена. Най-големият източник за японски йероглифи (канджи) е речникът 大漢和辞典 *daikanwa jiten* на Тецуджи Морохашаи, който съдържа над 50 хиляди йероглифа.

Видове йероглифи

Най-разпространената класификация на йероглифите е т.нар. система от шест категории (писмена). Тя възниква в Китай и впоследствие е приета и в Япония, където е известна под наименованието *rikusho* 六書. Според тази класификация всеки йероглиф попада в следните категории (определени йероглифи могат да попаднат в няколко категории):

- *shōkei moji* 象形文字 [пиктограми, икони] – силно опростени изображения на обекти от заобикалящия ни свят, например: дърво 木, око 目.
- *shiji moji* 指事文字 [индекси, указателни знаци] – йероглифи, чиято форма се основава на логическо представяне на абстрактна идея, например: горе 上, долу 下, цифрите едно 一 две 二 и три 三.

- *kaii moji* 会意文字 [идеограми] – комбинация от пиктограми и/или индекси, например: почивам 休 (човек облеган на дърво), превал 峠 (най-високото място на планината, откъдето пътят започва да се спуска на долу), ясен 明 (слънце и луна, най-светлите небесни тела), развиделяване 旦 (слънце над хоризонта).
- *keisei moji* 形声文字 [семантико-фонетични йероглифи] – съдържат два компонента – семантичен (ключ, радикал), който дава насоки за значението и фонетичен (фонетик), който дава насоки за произношението. Към тази група спадат над 85% от всички съвременни йероглифи. Например йероглифът 時 се деконструира на ключ 日 и фонетик 寺. Повечето японски йероглифи, съдържащи графемата 寺, имат четене *ji*.
- *tenchū moji* 転注文字 [йероглифи с променено значение] – към тази група се отнасят йероглифи, при които първоначалното значение е променено. Например: 楽 музика, който има допълнително значение спокоен, приятен (тъй като слушането на музика се асоциира с нещо приятно) и поради тази причина има и две китайски четения.
- *kasha moji* 仮借文字 [фонетични заемки] – при тези йероглифи съвременното значение няма нищо общо нито със семантичния елемент, нито пък четенето с фонетичния, например в древнокитайския език 来 (пиктограма на житен клас, 象形文字) бил омофон с 麦 (фонетик за жито + ключ крака, 形声文字). Днес обаче значенията на двата йероглифа са разменени. В някои случаи към знака, променил значението си чрез фонетичен или метафоричен пренос, бил добавян допълнителен графичен елемент, чрез който съответният йероглиф се връщал към първоначалното си значение, например йероглифа търсене, необходимост 需 е изобразявал човек, който се облива с вода и първоначалното значение на тази пиктограма е било потапям се, мокря се. Тъй като при гадателските ритуали обливането на вода било задължително действие за прецистиране на гадателя, йероглифът променил значението си на необходимост. Той бил върнат към първоначалното си значение чрез добавяне на графичния елемент вода, придобивайки по този начин формата 濡.

Отклонения от китайския език

- *kokujī* 国字: йероглифи, създадени в Япония, структурно аналогични на китайските йероглифи, но със значения и четения, прилягащи на японския език. В повечето случаи те имат само кунни четения (например 込), но при някои имат и онни четения, идващи от използвания фонетик, например 働 (*dō*), а в много редки случаи имат само онни четения. Идеята *kokujī* да имат онни четения е

била, за да може йероглифът да участва в модела, по който се образуват словосъчетанията kango (漢語);

- kokkun 国訓: йероглифи със заменени значения, например: 咲 (японски: цъфтя, китайски: усмихвам се), 沖 (японски: открито море, китайски: изплаквам);
- shinjitai 新字体: йероглифи с опростена графична форма, например: 學 = 学, 國 = 国.

Четене на йероглифни съчетания

Когато думата се състои от един йероглиф, най-често тя се чете по кун йоми, на пример higashi (東, изток), по-рядко се чете по он йоми, на пример hon (本, книга). В японския език са широко разпространени сложни думи 熟語 jukugo, които се записват с два или повече йероглифа. При четенето на йероглифните съчетания се различават няколко основни случая.

- Четене по он йоми. Повечето сложни думи са образувани от китайски коренни морфеми и по тази причина се наричат канго (漢語), въпреки че може да са създадени в Япония и да не са познати на китайците. В този случай йероглифите се четат по он йоми. Примери: 国立 kokuritsu държавен; 教室 kyōshitsu класна стая, аудитория, учебен курс.
- Четене по кун йоми. Някои йероглифни съчетания се четат по джикун, а не по адаптираното китайско четене. Примери: 手紙 tegami писмо; 島国 shimaguni островна държава.
- Смесено четене, при което първия йероглиф се чете по он йоми, а вторият – по кун йоми. Примери: 毎朝 maiasa всяка сутрин; 台所 daidoko кухня.
- Смесено четене, при което първия йероглиф се чете по кун йоми, а вторият – по он йоми. Примери: 場所 basho място; 丸太 maruta пън, дънер.
- Семантично записване на думи, основано на значенията на йероглифите. Четенето е общо за цялото съчетание, без да е свързано по какъвто и да било начин с четенето на отделните йероглифи. Това явление се нарича jukujikun (熟字訓). Така думата tsuyu 梅雨 дъждовен сезон се предава чрез йероглифите слива 梅 и дъжд 雨, т.е. дъждовен сезон, съвпадащ със сезона на сливите. С йероглифите пет, месец и дъжд пък е записана думата samidare 五月雨 майски дъждове, ранни летни дъждове (по лунния календар). Друг пример е комбинацията от йероглифите сега и ден, които формират думата kyō 今日 днес, и т.н.
- Фонетично записване на думи, основано на четенията на йероглифите. Четенето се базира на произношението на йероглифите, без думата да има връзка

със значенията им. Тази категория се нарича *ateji* (宛字). По този начин са се записвали чуждици преди писмената реформа от 1946 г. Примери: 寿司 *sushi* суши; 亜米利加 *amerika* Америка; 珈琲 *kōhī* кафе и т.н.

- Четене по нанори. Струва си да споменем, че когато йероглифите се използват за имена те могат да се четат по съвсем различен от он йоми и кун йоми начин. Тези четения се наричат *名乗り nanori*. Примери: 一樹 *Kazuki*; 一男 *Kazuō*; 繁美 *Shigemī* и т.н. Настоящият сборник не изброява този тип четения.

Официални списъци с йероглифи

До началото на XX в. не е имало официален списък с канджи за изучаване и в употреба били хиляди йероглифи. Трябва да се отбележи, че нивото на грамотност сред населението е било доста ниско. През 20-те години на XX в. японското правителство започва периодично да публикува списъци с йероглифи, както и да опростява графичните им форми. Опростените йероглифи се наричат *新字体 shinjitai*, като донякъде е използвана аналогия с опростяването на китайската писменост по същото време.

През 1946 г. японското министерство на образованието формира списък с 1850 йероглифа, наречени *当用漢字 tōyō kanji*, като целта била да не се използват други знаци в официални документи, а в бъдеще дори да бъдат премахнати канджи от писмеността, което за щастие не се е случило. Реформата създава смут сред населението; оказва се, че хиляди хора не могат да бъдат вписани в регистрите поради факта, че личните им имена съдържат „неодобрени“ канджи. Правителството е принудено през 1951 г. да разшири списъка, като прави втори, наречен *人名用漢字 jīnmeiyō kanji*. Тогава той е съдържал 90 йероглифа. Към 2017 г. този списък вече наброява 863 йероглифа. През 1981 г. списъкът с *当用漢字 tōyō kanji* е актуализиран и е преобразуван в нов, наречен *常用漢字 jōyō kanji*, съдържащ 1945 йероглифа. Поради широкото разпространение на електронни устройства, някои по-рядко употребявани йероглифи започват да се използват по-често в ежедневието, например думата депресия *ういutsu 憂鬱*. Това налага промени и през 2010 г. списъка е променен и наброява 2136 йероглифа.

Канджи и компютрите

В края на 70-те години на XX в. с развитието на електрониката е създаден стандарт за информационен обмен *JIS (Japanese Industrial Standard)* за японските символи по аналогия на американския *ASCII*. Той е развиван през годините, като по-

следната му редакция е от 1997г. Съдържа 6355 канджи, структурирани в две нива – ниво 1 (2965 канджи) и ниво 2 (3390 канджи). В първото ниво са включени 常用漢字 jōyō kanji и 人名用漢字 jinmeiyō kanji, както и някои други по-често срещани в литературата символи. В ниво 2 са включени символи, непопадащи в горепосочените списъци, като основно това са йероглифи използвани за наименования на обекти. Включени са също и т.н. 幽霊文字 yūrei moji, символи-призраци, получени в резултат на грешни преписи. Върху ниво 2 се прави най-високото ниво на изпита 漢字検定 kanji kentei.

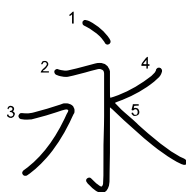
Графична декомпозиция

От структурна гледна точка йероглифите се подразделят на прости и сложни. Както беше посочено по-горе, основното количество от йероглифи са от групата на семантико-фонетичните и имат два компонента смислов (ключ, радикал) и фонетичен (фонетик) и попадат в групата на сложните йероглифи. Всички сложни йероглифи са съставени от прости. Простите от своя страна се състоят от елементарни черти. Голяма част от елементарните черти сами по себе си представляват ключове и голяма част от тях въвеждаме още в първа група. Структурата на йероглифа може да се разгледа на друго равнище, представено като съчетание от компоненти. Компонентите могат да бъдат самостоятелни (могат да се употребяват самостоятелно като канджи) или несамостоятелни (не се употребяват самостоятелно като канджи). Така се образува следната йерархия: сложен йероглиф – самостоятелен компонент – несамостоятелен компонент – елементарна черта. Компонентите (самостоятелни и несамостоятелни) могат да бъдат или ключове 部首 bushu или други графема. Тук е мястото да направим уговорка за използваната терминология. Под ключ ще считаме 部首 bushu, определени от класическият китайски списък с 214 ключа. При въвеждане на нов ключ чрез канджи или графема в сборника неговият номер ще бъде обявен в съответната рамка. Не всички ключове са илюстрирани, тъй като някои от тях рядко се срещат в съвременната писменост (ключове с номера 45, 114, 179, 191, 202, 204 и 214). Всички останали по един или друг начин са се докоснали до съдържанието на книгата. За пълнота в приложение е представена пълната таблица с всички записи. За всички графични компоненти, различни от канджи (несамостоятелни компоненти), ще използваме въведения от Спан и Хадамицки термин графема. Дж. Хейсиг използва думата графичен примитив. На всяка графема е назначена уникална ключова дума. Не всички графема са изведени в отделна рамка. Правилото, по което се е водил съставителят, е графемата да участва поне в две канджи. В останалите случаи в описание към йероглифа е посочено нейно-

то значение. Повечето от несамостоятелните графемни са китайски йероглифи, които не са били използвани като самостоятелни канджи, но има и такива, които са възникнали като резултат от грешки при преписи, графично опростяване и други и те нямат официални имена и значения. Положени са усилия до колкото е възможно графичната декомпозиция да се сведе до съчетание от два компонента.

Калиграфия и графика

Калиграфията (от гръцки: калос добър и графос пиша) е изкуството на красивото писане, краснопис. В Япония е известна под наименованието shodō (書道) и се смята за важно изкуство. Традиционната калиграфия е изисквала четири основни инструмента, обобщени под наименованието bunbōshihō (文房四宝) – четирите съкровища на писмеността, а именно традиционна японска хартия (washi 和紙), четка (fude 筆), мастило (sumi 墨) под формата на твърда пръчка и мастилница (suzuri 硯), в която се стрива мастилото и се смесва с вода. Изписването на знаците изисква да се спазват определени правила, независимо дали се изчертават с четка и туш или с молив. Важно е да се знае, че йероглифите, независимо от броя на чертите им, се изписват в мислени квадрати с еднакъв размер. Всеки йероглиф се състои от една или повече графемни, съответно всяка графема се декомпозира до елементарни черти. Всички елементарни черти са вариант на няколко основни, базови черти (hikaku 筆画). Един от най-популярните примери е йероглифа вечност 永, който според някои учени включва в себе си всички базови черти, въпреки че се изчертава едва с пет черти.

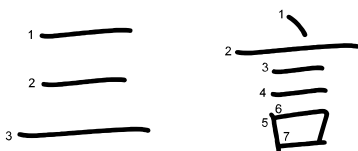
Нека изброим основните осем типа черти:

- ten 点 – много къса черта, точица (черта 1);
- yoko 横 – хоризонтална черта изчертавана от ляво надясно (първия участък от черта 2);
- tate 縦 – вертикална черта, изчертавана от горе надолу (втория участък от черта 2);
- kagi 鉤 – малката кукичка, с която завършват някои вертикални черти (края на черта 2);

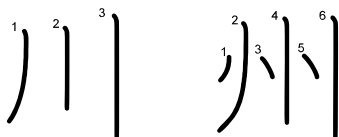
- hane 跳ね – диагонална черта, чийто наклон расте от ляво надясно (първия участък на черта 3);
- hidari harai 左払い – диагонална заоблена черта, изчертавана от горния десен край към долния ляв (втория участък на черта 3);
- mijikai hidari harai 短い左払い – много къса диагонална черта, изчертавана от дясно наляво (черта 4);
- migi harai 右払い – диагонална заоблена черта, изчертавана от горния ляв край към долния десен (черта 5).

Основните правила за последователността на изчертаването на чертите на йероглифа са:

- Правило 1 – чертите се изписват от горе надолу

- Правило 2 – чертите се изписват от ляво надясно

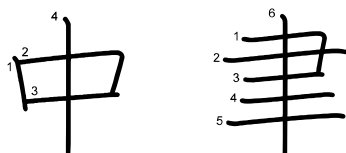
- Правило 3 – при пресичане на хоризонтална и вертикална черта, първа се изписва хоризонталната. Изключение от това правило е йероглифът нива 田.

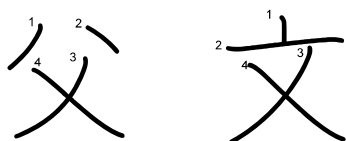
- Правило 4 – когато йероглифът е разположен симетрично от двете страни на централна черта, първа се изписва тази черта, след това лявата и накрая дясната. Изключение от това правило е йероглифът огън .

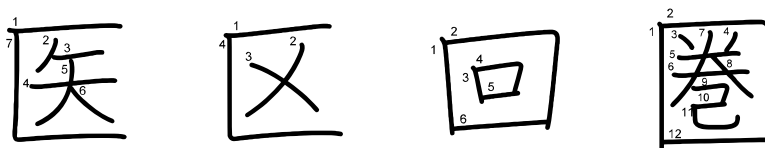
- Правило 5 – когато централната черта пронизва останалите елементи, тя се изписва последна

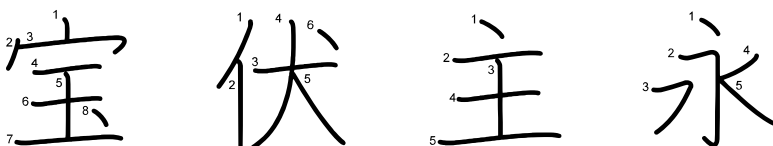
- Правило 6 – когато две черти, наклонени наляво и на дясно се пресичат, първа се изписва наклонената наляво

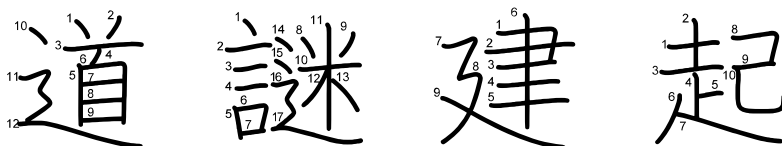
- Правило 7 – изписването на обхващащи черти се разделя на два етапа, като между тях се изписва обхванатата част

- Правило 8 – точката се изписва последна, освен когато се намира в най-горната част, тогава се изчертава първа

- Правило 9 – обхващащите елементи от типа се изчертават накрая. Изключение е елементът 走.

Насоки за определяне на ключа на йероглифа

Широко разпространено е подреждането на йероглифите в речниците по bushu 部首 т.нар. ключове, наричани още и радикали. На брой те са 214 и всеки ключ си има име и пореден номер. Изброени са в Приложение 6. Всички йероглифи, съдържащи един и същ ключ, формират речниково гнездо, като вътре в него подредбата е според нарастващия брой на елементарните черти. Самите ключове също се подреждат според броя на съставлящите ги черти. Тази информация е разположена под формата на показалец в Приложение 1. Някои ключове са самостоятелни йероглифи. Затова преди да пристъпим към определяне на ключа трябва да проверим дали целият йероглиф не е ключ. Примери за такива радикали са 180 звук 音, 186 мирис 香, 200 коноп 麻 и др. Ако целият йероглиф не е ключ, тогава трябва да използваме графичната декомпозиция и да намерим ключа в съставните му части. Това изисква малко опит, като също така не е рядкост в различни речници даден йероглиф да се класифицира под различни ключове. При декомпозицията имаме няколко основни случая:

- при декомпозицията йероглифът се разлага на лява и дясна част. Според терминологията лявата част се нарича hen 偏, а дясната tsukuri 旁. По-често лявата част е ключа, но невинаги. Примерни йероглифи с ключове, разположени вляво: 休, 地, 打. Примери за йероглифи с ключове в дясната част: 利, 助, 新;
- при декомпозицията йероглифът се разлага на горна и долна част. Според терминологията горната част се нарича kamuri 冠, а долната ashi 脚. По-често ключ е горната част. Примерни йероглифи с ключове, разположени в горната част: 花, 答, 雪. Примери за йероглифи с ключове в долната част: 点, 舞, 慕;
- при декомпозицията йероглифът има обхващаща част от три или четири страни. Обхващащата част се нарича kamae 構え. Обикновено този елемент е ключа. Примерни йероглифи с ключове, обхващащи четирите страни: 回, 国. Примери за йероглифи с ключове, обхващащи три от страните: 区, 周, 凶, 関;
- при декомпозицията йероглифът има обхващаща част от горе и от ляво. Обхващащата част се нарича tare 垂れ. Обикновено именно тя е ключа. При този тип декомпозиция обхващащите елементи се изписват първи. Примерни йероглифи: 広, 痛, 原;

- при декомпозицията йероглифът има обхващаща част отдолу и от ляво. Обхващащата част се нарича пубō 繞. Почти винаги тази част е ключа. При този тип декомпозиция обхващащите елементи се изписват последни. Примерни йероглифи: 道, 建, 起 (изключение: при този йероглиф обхващащия елемент се изчертава пръв).

Група 1 – основни черти

1. ЕДНО

[1]

hito ICHI ITSU

F2 画1 一1

1 一 **hitotsu**
един, едно N5一人 **hitori**
305 един човек, сам N5一時 **ichiji**
162 един часа, временно N3一日 **ichinichi**
35 един ден N5同一 **dōitsu**
1056 единство, консолидация N3唯一 **yuiitsu**
1642 единствен, уникален N3

Най-лесният йероглиф сред всички канджи. Изобразява изпънат показалеца на ръката. Ключ №1.

2. ДВЕ

[1]

futa NI

F9 画2 二7

1 二 **futatsu**
двама N5二人 **futari**
305 двама N5二月 **nigatsu**
49 февруари二十日 **hatsuka**★ 20 дни, 20-то
4 35 число от месеца N5二十歳 **hatachi**★
4 2133 20-годишен N5

Горната черта е съвсем леко по-къса от долната. Ключ №7.

3. ТРИ

[1]

mi SAN

F14 画3 一1

1 三 **mitsu**
три N5三日 **mikka** три дни, 3-то число от
35 месеца N5三月 **sangatsu**
49 март三角 **sankaku**
1638 триъгълник, триъгълен N2三枚 **sanmai**
1318 комедия三部作 **sanbusaku**
17621025 трилогия

Средната черта е съвсем леко по-къса от останалите. Изписва се от ляво надясно и от горе надолу.

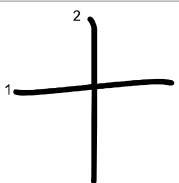
★ БАСТУНЧЕ

|

Вертикална черта, която се изписва от горе надолу. Ключ №2.

4. ДЕСЕТ [1]

F8 画2 十24

<p>too JŪ</p> <p>十日 tooka 10 дни, 10-то число на 35 месеца N5</p> <p>十 jū десет N5</p> <p>十分 jūbun 661 достатъчно N4</p>	<p>十字 jūji 169 кръст</p> <p>十月 jūgatsu 49 октомври</p> <p>十億 jūoku 1149 милиард</p>
---	--

Изобразява две кръстосани ръце, в които има общо десет пръста. Този символ носи също и семантиката на *кръст* и *цела*. Ключ №24.

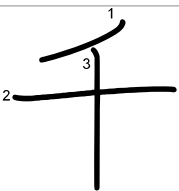
★ КАПКА

Съвсем къса черта, която може да е наклонена наляво или надясно. Ключ №3. Когато се намира в най-горния край на йероглифа се изчертава първа, във всички останали случаи се изчертава най-накрая.

5. ХИЛЯДА \ капка + 十 десет [1]

F195 画3 十24

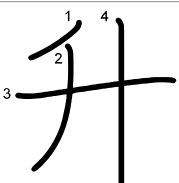

<p>chi SEN</p> <p>千切る chigiru нахъвам на 640 парчета, скубя, бера N2</p> <p>千 sen хиляда N5</p>	<p>千代 sendai 1795 хиляди години, цяла вечност</p>
---	--

Обърнете внимание на посоката на изчертаване на първа черта.

6. МЕРИТЕЛЕН СЪД 千 хиляда + | бастунче [9]

F2077 画4 十24

<p>masu SHŌ</p> <p>升 masu дървен съд за измерване на ориз (най-често 1.8 л.)</p>	<p>升瓶 isshōbin 1 2737 бутилка от 1.8 л.</p>
---	--

Обърнете внимание как в сложните йероглифи, които се разлагат на лява и дясна част, лявата се изписва леко наклонена. Ето още няколко примера: 土・城, 光・輝, 足・跡.

7. КУКИЧКА *последен* [8] F1841 画1 乙5

1 oto OTSU

乙女座 **otomeza**
291 1122 съзвездие Дева

早乙女 **saotome**
42 291 младо момиче

乙 **otsu**
втори поред N1

Пиктограма на огъната кукичка за риба. Когато се използва като графичен компонент, стоящ вдясно от друг, се изписва като изправена кукичка 𠂇. Ключ №5.

★ ЛУЛИЧКА

 Вертикална черта, завършваща с лека дъга. Ключ №4.

★ КРАКА

 Несамостоятелен компонент, съставен от графемни. Винаги се намира в долната част на йероглифа. Ключ №10.

8. ПРОИЗХОД *начало* 二 две + 儿 крака [2] F192 画4 儿10

1 moto GEN GAN

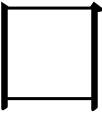
元 **moto**
начало, произход, бивш N3

元氣 **genki**
429 здрав, енергичен N5

紀元 **kigen**
903 след новата ера, сл.н.е

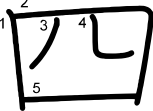
元凶 **gankyō**
2113 главна причина, източник

★ ОГРАДЕН В

 Обхващащ примитив, който съдържа вътре в себе си други елементи и се затваря едва когато те са изчертани. Ключ №31.

9. ЧЕТИРИ [1] F47 画5 口31

yon yo SHI

1 四 **yon**
четири N5

四 **yonjū**
4 четиридесет

四つ角 **yotsukado**
1638 пресечка, кръстопът N2

四季 **shiki**
1363 годишните времена N2

★ ВИСОКО И СТЪМНО

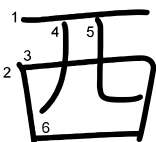
— едно + 兀 крака

兀

Представлява рядко използвано канджи със значения *извисен, висок, стръмен, както и плешив.*

10. ЗАПАД

兀 високо и стръмно + 匚 ограден в [2]

nishi SEI SAI

F259 画6 西146

西 nishi

запад N5

西曆 seireki

1098 западно летоброене N2

関西 kansai

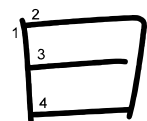
2010

Кансай N2

Когато тази графема стои отгоре, тя променя графичния си вид като в 要. Ключ №146. Този йероглиф има интересна етимология. В първоначалния си вариант е изобразявал кошница за бране на грозде, в по-късен вариант е добавен елемент, който символизира устройство за пресоване. По-късно му е дадено значение *запад* по аналогия с това, че гроздовите зърна падат в кошницата и се скриват, така както и слънцето пада на запад зад хоризонта и също се скрива.

11. ХОРТУВАМ

匚 ограден в + — едно [★★]

iwa

画4 日73

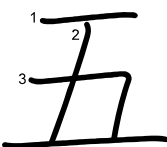
日 < iwaku

казвам, разсъждавам

Пиктограма на отворена уста и движенията на езика, т.е. говор. Да не се бърка с 日. Ключ №73.

12. ПЕТ

[1]

itsu GO

F31 画4 二7

五つ itsutsu

пет N5

五日 itsuka пет дни, 5-то число на

35 месеца N5

五月 gogatsu

49 май

五輪 gorin

2358

олимпийски игри

五十音 gojūon

4

376 петдесетзвучие N2

Изобразява петте пръста на ръката, докато се преде прежда. Обърнете внимание на трета черта. Чертае се, без да се вдига молива от ляво надясно и след това надолу.

★ КАПАК

Изобразява похлупак на тенджера. Винаги се намира в горната част на йероглифа. Ключ №8.

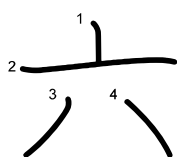
★ ЛАПИЧКИ

Изобразява крака на животни. Винаги се намира в долната част на йероглифа. Ключ №12.

13. ШЕСТ

カ капак + ハ лапички [1]

mu ROKU

F93 画4 八12

六つ **muttsu**
шест N5

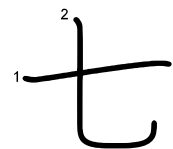
六月 **rokugatsu**
49 юни

六日 **muika** 6 дни, 6-то число на
35 месеца N5

Първоначално този йероглиф е изобразявал две ръце с допрени палци и показалци описващи кръг, като останалите шест пръста сочат надолу.

14. СЕДЕМ

[1]

nana SHICHI

F115 画2 一1

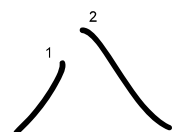
七つ **nanatsu**
седем N5

七月 **shichigatsu**
49 юли

七日 **nanoka** седем дни, 7-мо число
35 на месеца N5

15. ОСЕМ

[1]

ya yō HACHI

F92 画2 八12

八つ **yatsu**
осем N5

八日 **yōka**
35 8 дни, 8-мо число от месеца N5

八百屋 **yaoya**
48 691 плодзеленчук N5

八月 **hachigatsu**
49 август

Изобразява двата палеца на ръцете, които се допират. Без тях остават осем пръста. Ключ №12.

16. ДЕВЕТ

[1]

kokono KYŪ KU

F55 画2 乙5

九つ **kokonotsu**
девет N5九九 **kuku**
таблицата за умножение九日 **kokonoka** 9 дни, 9-то число на
35 месеца N5九州 **kyūshū**
139 Кюшу九月 **kugatsu**
49 септември

Изобразява сгъната през лакътя ръка, по този начин в древността са изразявали числото девет при броене с една ръка. Друга неправилна, но полезна интерпретация е, че прилича на десет, а края на кукичката символизира изваждане на една единица.

17. КРЪГЪЛ *перфектен*

九 девет + 丶 капка [2]

maru GAN

F542 画3 丶3

丸 **maru**
кръг N3丸める **marumeru**
заоблям, закръглям N1丸い **marui**
кръгъл N3弾丸 **dangan**
1923 куршум

Група 2 – 口

18. УСТА

[1]

kuchi KŌ

F284 画3 口30

口紅 **kuchibeni**
403 червило N2窓口 **madoguchi**
1143 гише N2入口 **iriguchi**
550 вход N5非常口 **hijōguchi**
2056 992 авариен изход出口 **deguchi**
540 изход N5口実 **kōjitsu**
1258 предлог, претекст N2裏口 **uraguchi**
2199 заден вход N2人口 **jinkō**
305 популация N4

Пиктограма на отворена уста. Освен уста йероглифът означава и отвор във всякакъв смисъл. Ключ №30.

19. НА НАС

五 пет + 口 уста [★]

ware GO

F1828 画7 口30

吾 **ware**
аз吾人 **gojin**
305 ние

Изобразява петте сензорни отвора на човек – две очи, две уши и уста.

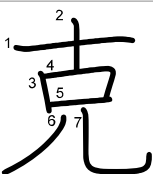
20. СТАР	十 десет + 口 уста [2]
	furu inishie KO F509 画5 口30
	<p>古い furui стар N5</p> <p>古 inishie древен N1</p> <p>古典 koten 1875 стар, класически N2</p> <p>中古 chūko 32 втора ръка N3</p>

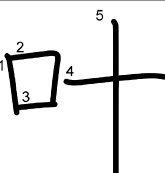
21. ТВЪРД	口 ограден в + 古 стар [4]
	kata KO F750 画8 口31
	<p>固い katai твърд N4</p> <p>固まる katamaru втвърдявам се N2</p>

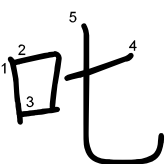
22. САМО	口 уста + 儿 лапички [★]
	tada SHI F2288 画5 口30
	<p>只 tada безплатно N2</p>

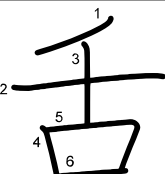
23. БАТКО	口 уста + 儿 крака [2]
	ani nii KEI KYŌ F1219 画5 儿10
	<p>兄 ani батко N5</p> <p>お兄さん oniisan батко N5</p>

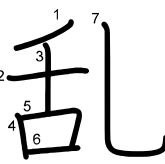
24. ПРОКЛЯТИЕ	口 уста + 兄 батко [10]
	noro majina JU F2131 画8 口30
	<p>呪い noro проклятие</p> <p>呪い majina заклинание</p> <p>呪文 jumon 425 заклинание</p>

25. ПРЕОДОЛЯВАМ		十 десет + 兄 батко [8]
	ka KOKU	F1333 画7 儿10
	克つ katsu достигам до победа, възтържествувам 克服 kokufuku преодоляване (на 2151 трудности) N3	克己 kokki 899 самоконтрол 克明 kokumei 50 старание, съвестност

26. СБЪДВА СЕ		口 уста + 十 десет [★]
	kana	F2312 画5 口30
	叶う kanau сбъдва се N1	叶える kanaeru изпълнявам (желание), удоволетворявам (изисквания) N1

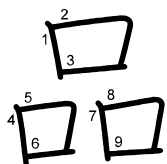
27. МЪМРЯ		口 уста + 七 седем [10]
	shika SHITSU	F2255 画5 口30
	叱る shikaru карам се, хокам N3	叱正 shissei 518 посочвам грешки

28. ЕЗИК <i>клепало</i>		千 хиляда + 口 уста [5]
	shita ZETSU	F1830 画6 舌135
	舌 shita език N3 舌戦 zessen 2234 словесна престрелка	毒舌 dokuzetsu 917 зъл език, отровен език 冗舌 jōzetsu 953 словоохотливост
Тук виждаме хиляди усти, които говорят на един и същ език. Нека обаче като компонент да приемем значението <i>анатомичен език</i> . Ключ №135.		

29. БЕЗРЕДИЦИ		舌 език + 乚 изправена кукичка [6]
	mida RAN	亂 F755 画7 乙5
	乱す midasu разстройвам, нарушавам (ред, мир) N1 乱れる midareru в безредици е, разстроен е N1 乱暴 ranbō 1859 груб, буен, оскърбителен N2	乱用 ran'yō 1631 злоупотреба N1 混乱 konran 466 смут, безредици N3 内乱 nairan 1072 гражданска война N1

30. СТОКИ

□ уста + спор [3]

shina HIN

F225 画9 □30

品物 **shinamono**

1598 СТОКИ N4

手品 **tejina**

68 жонгльорство, фокус N3

作品 **sakuhin** съчинение, произведение, опус N3

1025 商品 **shōhin**

1087 търговски артикули, стоки N3

藥品 **yakuhin**

1714 медикаменти, химикали N2

部品 **buhin** машинни части, принадлежности N2

1762 賞品 **shōhin**

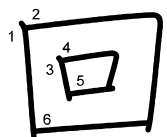
988 награда N2

日用品 **nichiyōhin** стоки от първа необходимост N2

35 1631

31. ВЪРТЯ СЕ

□ ограден в + □ уста [2]

mawa KAI

F50 画6 □31

回す **mawasu**

въртя N3

回る **mawaru**

върти се N4

回り道 **mawarimichi**

1047 обиколен път N2

回復 **kaifuku** възстановяване,

1471 оздравяване N3

回送 **kaisō**

2009 препращане, пренасочване N1

回答 **kaitō**

1210 отговор N2

今回 **konkai**

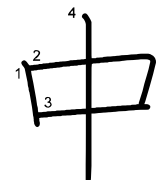
1441 този път, следващият път N3

前回 **zenkai**

995 последния път

32. СРЕДА

□ уста + | бастунче [1]

naka CHŪ

F11 画4 | 2

中 **naka**

среда N5

中指 **nakayubi**

457 среден пръст N2

背中 **senaka**

1373 гръб N4

中 **chū**

в, вътре в N3

中世 **chūsei**

2138 средните векове N2

中心 **chūshin**

1127 център N3

途中 **tochū**

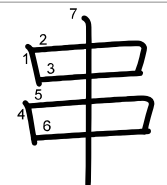
2524 път N4

集中 **shūchū** концентрация,

1660 централизация N3

33. ШИШ

□ уста + □ уста + | бастунче [10]

kushi

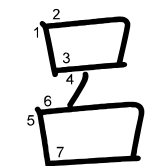
F2139 画7 | 2

串 **kushi**

ШИШ

34. ГРЪБНАК

□ уста + \ капка + □ уста [10]

RO RYO

F2055 画7 □30

お風呂 **ofuro**

841 баня N5

風呂敷 **furoshiki**

841 1339 бохча N2

伊呂波 **iroha**

2125 1836 ироха, основи, аб-

呂旋 **ryosen** японска музикална 7-тонална скала

927